

zrela herta I

gojko čelebić

I hear my father coming; pardon me; In cunning I must draw my sword upon you; Draw; seem to defend yourself; now quit you well.

Yield; — come before my father. Light, ho! here! Fly, brother, Torches! torches! So, farewell.

Shakespeare, King Lear, II, 1

KOSER—NOŽ

ubistvo suseda Albanca, otac je počinio iz maglovitih razloga, pod okolnostima što podjednako rasvetljaju i zbunjuju i čiju je tajnu, zacelo, odneo u grob; Đelj, kako glasi ime ubijenog, najmlađi od petoro braće, izabrao je dan svoje smrti da namiri stare račune, uleteo u radnju, zatražio nešto, što je otac odbio da dadne ili učini, najpre 'blago', kako se kasnije pričalo, dok nije zaobišao tezgu i stao pred momka, nastalo je gušanje, ovaj je dao znak braći, koja su vikom, sa trotoara pa i unutra, dolila ulje na vatru, ili možda samo kap što će prelići čašu, tek otac se onda ('eh, onda') opet našao iza pulta, izvadio iz govedeg buta krivi košer-nož i zario mu ga u rebra.

(kasnije se često među odraslima povede reč: 'time je potpisao sebi smrt' — i to 'potpisao' zbunjuje nepojmljivo dugo)

a nas dvojica?

nas dvojica — pingvini

na dvorišnom stepeništu sneg pršič, tako da smo u jednom trenutku, ne sluteći šta se desilo u prizemlju, hteli da se vratimo gore po gume-ne čizmice

'uklonite tu decu, pobogu!'

narod se tiska u radnju koja *simulira* mesto dvostrukog zločina

najstariji od braće (osvetnik) preskače očev leš i s rukama niz telo staje među dvojicu milicajaca kao čovek koji mirno zauzima svoje mesto uveren da mu ga niti ko može pregrabiti niti preinačiti ili zameniti za neko drugo — neizrecivo spori pokreti ove dvojice ne samo što u nedogled obavezuju pažnju prisutnih na svoju sporost već nameću utisak da se s tim započelo satima ranije te da bi najmanja nesmotrenost sa bilo koje strane povredila način posebnosti uniformisanih ljudi u odnosu na svetinu i dovela u pitanje smisao upuštanja se u nešto slično; sad će bratoosvetnikov pogled pasti na ručne zglobove, neće, hoće, neće jer je uprt negde iznad glava, kao da govori: zbogom, susede, dobri čoveče, oče dvoje dece, drugaru iz kafane!

mišići na jednom glatko izbrijanom licu rulja nas je potisla iz polumračnog hodnika napolje

»čuješ šta kažem, nema ni dvaes minuta, ma kakvih dvaes...«

niko ne otvara kišobran i pahuljičasti beluci pršiča daju se uhvatiti okom samo na crnom najlonu vreće za smeće, gde se kupe tako da ih je sa sekunde na sekundu moguće razlikovati jedan od drugog

JUGOSLOVENSKA LUTRIJA PROGNOZA LOTO — iza prozorčeta kioska, kao iz golubar-nika, neka devojka daje prizivan znak ženi, koja nam stavlja šake na oči, da ne gledamo kako trupove oca i suseda pokrivaju čaršavima; (nekoliko godina kasnije, nas dvojica, njegovi sinovi i jedini naslednici, u razgovoru za ručkom: *redovno je kupovao srećke*)

fieke na staklu, u pozadini red čeličnih kuka gle — ah, pašću u nesvest: jedna žena ne — mnoštvo nepoznatih: mnoštvo izobličeni

'uklonite već jednom ova dva crva!'

šaka zlatnih zuba u jednim ustima

parče nečega — čokolade? — u nečijoj ruci, a trenutak kasnije, izraz lica koji nedvosmisleno kaže da se ovaj neko, odjednom setio veoma važne stvari, ali on, uprkos svemu, ne preduzima ništa što bi produžilo ili barem osvedočilo iznenadnu ozbiljnost trenutka, pa time već

sasvim svesnom dardorost svojih udova svodi na slučaj...

Men must endure their going hence, even as their coming hither: Ripeness is all.

King Lear, V, 2

SVADBA U UTROBI

majka je pobacila (iglom pletičom) i grčevima zadugo nije bilo leka; danas godina, videčeš, opet će me rezati, ali ovoga puta u meni neće naći ništa, kunem ti se, poverila se svojoj najboljoj prijateljici, staroj devojci pansionatskog vaspitanja, i ova je zaista nije prokazala, ostalo je među njima, ali mi ipak znamo sve što se dešava, dovikuje nam žar-ptica, majka se zatvara u sobu i prazni vijetnamske konzerve povrća, ždere nesažvakane krastavce, guta iscedinu paradajza skupa sa jedva raskusanim plodom, krivi lice i svako ko bi je video, rekao bi: gle'te, evo ribouste, ali mi držimo vrata, niko ne može unutra dok traje obed; samo nas dvojica znamo da mama sadi zelene pregršti u pluća, da negde u utrobi kopa kućice za salatu siromaha od krompira i crnog luka, samo mi vidimo kako rukama osušenim od pranja trpa u usta dva puta više mahuna nego što može da proguta, naslućujemo kako se vijetnamska boranija ovija uz njena rebra, kako buja iz tople i suštave krvi; dosta sam radala. govori ona preko zalagaja žvačući nadvoje-natroje, i gleda Jakova, jer njega su izvadili na carski rez koji minut posle mene, dosta, neću više živa, radije ću utrobu venčati s kamenom studenim

BLUDNICA

sredovečan čovek i devojče, na prvi pogled kćerka, trinaest ili četrnaest ili petnaest godina, obreli su se u našoj avliji — vetar ih doneo; on je bio ljudeškara u telu, ugojen kao da po Bosni slepce vodi, no ipak mu je ogromno odelo od tesila landaralo u hodu, a način na koji se telesina u pokretu oslobadala kao pepeo si-vog tesila ne bih nazvao raskalašnost, nemački Ausgelassenheit, već podrugivanje, Verspot-tung, i to smešno landaranje nogavica i rukava prestajalo je tek kad bi se iskrivio u jednu stranu, telesna mana, ili se namerno tako držao, ko će znati, a pogled, činilo se zao a možda samo blagonaklono strog, bacao je čas na bledo, no možda tek zaplašeno dete sa kiki-com puštenom niz obnažicu ključnjaču, čas na momka, kost i koža ubačeni u sako od teksas-platna i u izlizane farmerke, koji je i klapao za njima i stao i upro pogled u zemlju poput krivca

neko ih je navodno poslao, čovek će, stricu Duki rekavši da je to prafa adresa ako hoće da iznajme sobu, zaprafo sobu i nešto nalik, samo manje, pride, na jednu noć, i stric ih je saslušao i pokazao na potleušicu udno avlije, odrezavši ukupni najam koji minut kasnije tonom na koji je on prinuđen u ovom svetu: gnusobnim

muževi su ugovarali cenu u po glasa koračajući kao neki deveri, kog se davala oni cenjkaju, raspelivanio se stric, koji je svakog neznanca šibao bičem svog poverenja, ovome bih pozajmio punu dnevnicu, onoga bih izvagao za ortaka, mada još nije dorastao, moralno, a onome tamo ne bih dinar ni pod trostruki interes!

kog vraga njih dvojica tamo, ponovio je ne sluteći da se ljudina i mušterija mršavko, izdaleka, ali, izgleda, sigurno, sreću u ceni male: na noć-da-ali-krija se-uračunafa-hiljadarka-u redu

a kad je pred zoru bludnica htela da umakne jednome, umornom od poljubaca, ili obojici,

kad su zvezde poslednji put pale u bačvu za kišnicu, stric ju je presreo i onima vratio — ti, uškokljano, ušporkano, ušmudlano kopile!

— DOVEO SAM TI ŽENU!

— DOVEO ILI KUPIO?

stric Duka, poverilac, traži svoj novac natrag a mi smo u oskudici da ne može biti gora, stiskamo zadnju paru; on je uporan i neumoljiv, toliko neumoljiv da nam mudrijašenje svakog drugog dana liči na ucenu; na to mislim s glavom zaronjenom u šake, ovda-onda sevu u svesti Jakovljeve reči: lihvar jedan, izbićemo mu pamet na mali mozak; to je rekao pre dve nedelje, kad smo ga poslednji put videli ja i majka, odmetnuo se ne davši nikome ni zbogom; evo i treće nedelje, stric preti da će nas pleniti, navikao sam na njegove korake, kad čujem šepesanje hodnikom savijem šipke i šmugnem u sobu — ponekad vuče nekakav alat, a ne libi se ni da povede svoje ortake kako bi se uverili koliko trpi od nas; tako je i jedne subote uveče, tap, tap-tap, čopav je u onu nogu koja dvaput zagrebe beton... no, gle, vrata se otvaraju bez kucanja i propuštaju sitnu priliku sa platnenom tašnom o ramenu; ha, tu si, kad sam se već bio pomirio s tim, da rodak poteže novog sveđoka, za prilikom je ušao moj brat bilizanac i zaklatio se uz dovrtak:

doveo sam ti ženu!

izgledao je kao neko ko je pet minuta ranije počinio ubistvo

čista je — dade joj znak da ostane na nogama —, na nju još nije pala muška ruka, imaj na umu da sam vodio računa o tome, jer ni prosečen vazduh više nije vazduh... zove se Herta!

doveo ili kupio? — upitao sam sluteći naj-crnije

iako se držala kao da smo nas troje već sa-vez, sve je govorilo u prilog tome, da su devoj-če, koje je pre par nedelja ljudina prodavao mršavku, onoj crkotini, u stričevoj potleušici, za hiljadarku, i ova tankonoga nevasta u suk-njici na cvetice, sa kikom nalik klasu pšenice, bledih obraza i visoka čela, meni do usiju, *jed-no telo i jedna duša*, sve osim nečeg u njoj, što se opralo običaju po kome se — o, krvavi trago-vi turske moći na Balkanu! — živ čovek da ne-čim doplatiti

isprošena ili otkupljena — nije tvoja briga, rekao je Jakov tonom poreznika, leži s njom do jutra, ostalo prepusti meni

NAJNEMLJI

ura!! u svet bez Boga i njegove brade, uzviknuo je Jakov i odvalio pajserom vrata podru-ma, čija ga je šuplja senka primila s krajnjim nepoverenjem, dajući valjda na znanje, da otpaci, vreće cementa i kreča, izbišale daščurina, žbuka, kante za lak i povrh svega, skromna gomila prokljalog krompira, nisu tu da ih on i družina dovode u red: momci, međutim, teraju svoji i već narednog dana preuveduju jazbinu, oblepljuju je posterima sa natpisom *Beatlesi popularniji od Isusa*, da bi nekoliko dana kas-nije, ulicama su tekli potoci kiše, tobože u stro-goj tajnosti dovukli rolnu postera i panoa; šta se zbiva, banda pubertetlija odrezuje Beatlesi-ma sudbinu prošlonedeljnih kino-reklama na-lepivši preko njih plen iz Doma omladine: *Ivo Lola Ribar u zatvoru, Ivo Lola Ribar sekretar SKOJ-a, Ivo Lola Ribar i drug Tito, Ivo Lola Ri-bar s verenikom, Nevesinje 1943 — poslednja fotografija Iva Lola Ribara*; papir je nalepljen na memlom i napuklinama potklobučeni bal-dahin, zalutao bog zna otkud, ocedita ploha zi-da, pozelenela od plesni, samo je ovde-onde prazna, izrezana zapravo i to podseća na neki ružan dekolte ispod kojeg proviruju još ružnije malje; desetak mladića, gotovo dečaka sa za-tegnutom kožom lica i rukama apotekara, od-bija da primi pojačanje, mačar jednog jedinog dobrovoljca i podvrgava se rigoroznoj proveri odanosti, sve iza blindiranih vrata — i nužda se vrši u napola podrezanoj bačvi za katran, vatreno krštenje čakljama i pajserom, ponekad i do zore, laki skakavac se zabada u dovra-tak, u džakove se puca, crvenotmasta kubatu-ra podruma prigušuje najkrvaviju od svih re-volucija — revolucija promene porodice pri-vremeno nazvanu komunizam

moja i Hertina soba je iznad njih i stiže se dojam da od potmule tutnjave pod nadolazi nagore i nagore, kao na kvascu, da otiče poput živa mesa, dajući tako našim pohotnim noćnim kretanjima po tepihu ritam nežnosti i privid razmnožavanja; plašim se za njega, šapuće ona drhtureći između šara, i ja je grlim, ja, najnemlji

KALAŠNJKOV

jedne noći pred zoru otac se javlja sa senkom ruže pod grlom; navodno na javi; kojim dobrom, pričaj šta je novo, Jakov će nevoljko — zna da ja i Herta osluškujemo i trudi se da oponaša glas komandira milicije Četkovića; ki- da mi se duh, kaže otac, a imam tri želje: da promenite ono što se ne da menjati, da nadete čoveka s kojim ćete se razumeti i da čuvate majku; stiže se utisak da pred rođenom decom govori iz školske klupe: drži se što dalje od crvenih, sinko — i senka ruže sama od sebe se namešta pod jednjak, nanoseći mu, čini se, bol; ruka mu jednako bludi i traži ružin trn; ti još i savetuješ, a, reži Jakov stežući cev kalašnjikova; zatim ustaje, otima mu trn poput nekog drznika što detetu otima lutku, okreće leđa; zbogom i neka si proklet, čuje se iz mraka

KAO NEKO KO BI UBIO

sutradan Jakov ispunjava jednu od želja; prilazi prvom čoveku na ulici, službenik ili tako nešto, šapuće mu kratko na uvo; čovek kreće za njim u pivnicu na uglu; ko nije s nama taj je neprijatelj, počinje moj brat gledajući ga u oči, rasvesti se, pogledaj ko je ovde glavni, ko drma, sve sami tupani, dojučerašnja čobančad, došli su otud gde ovca pase pod ručnom i sad nam kroje kapu, otvori oči, ej, makoliko visoko bili oni su raja, svaki će usрати motku preda mnom ili pred tobom; minuti sporo protiču u muku poluprazne pivnice, samo ventilator iznad glava, ravnomerno šušteći, stvara privid ubrzanja; poznajem dobro svoga brata: ima izgled nekoga ko je spreman da ubije za kimono ili za tranzistor — znaš li ti uopšte ko je zaradio na ratu u Vijetnamu, ko je namlatio grudne pare, no reci! . . . to je čuo davno zna gde i sad se sveti svakome ko mu se učini slabić; čovek se saginje da priupita nešto u poluglasu, nosi pripijenu kožnu jaknu i kvarcni časovnik, zubi su mu zečiji, teme proredeno, na kobajagi ovlašnu upadicu — ti si za vezu — spremno klima glavom; oprez nije sasvim suvišan, kaže Jakov gledajući kroz prozor u jato vrana na drvetu; posle kraće pauze izgovara otegnuto jednu jedinu reč nalik na lozinku; sagovornik skuplja hrabrost: čuo sam, Jako, da ćeš ti rukovoditi poduhvatom zauzimanja lokalne radio-stanice; nema nas mnogo, sledi skroman odgovor, stvar pod brojem dva je pošta

dobacivši jetko da ne primećujem lepotu sveta u sebi i oko sebe, uveče mi je saopštio da je prvi posao iz očevoг amaneta obavljen — našao je čoveka s kojim se razume; preostaje samo da se promeni nepromenljivo, dodao je, što će reći da Herta mora da rodi sina; treće, majku, čuvaćemo kao i dosad, samo za vreme ždranja

SIN

dobili smo sina, Aleksandra, Herta je bila van sebe od sreće, nikad je nisam video tako srećnu, i Jakov je bio srećan, ponosan na brata i na snahu i na sinovca, celu noć je pucao i potpaljivao vatru u avliji, a kada je stric hteo da nam se pridruži, sa usukanim satljikom rakije u ruci, obrecnuo se na njega, šta ćeš ti ovde, bojiš se da ne zapalim tvoju potleušicu, a, na to je stric odšepao, gundajući, i meni je bilo teško na duši, ukorio sam brata što preteruje

sed i ovde, rekao je on ozbiljno i svečano, ne obraćaj pažnju na sitnice, hoću da razgovaram s tobom, štošta se menja u našem životu, moraš da se staraš o porodici, a i ja sam tu da ti se nadem, ostajemo u ovoj rupi još koju godinu a onda — čistac, Hertu i maloga vodiš sa sobom, ja ću na svoju stranu, moramo što dalje od ovog prokletog mesta, znam, u početku će ti biti teško, ali ipak, ti si glava, *znam ja da nisi proćerdao ovu godinu u tudini*, a i red je, ko bi gubio glavu negde po svetu dok mu je žena kući s trbuhom do zuba, govorio je brat ne kao

komandir milicije Četković, već kao njegov otac, tako zrelo, uspeješ ti, a za mene je lako, dugo je tako pričao, sevajući očima, i ja sam mu sve davao za pravo. . . a Hertu sam ti čuvao, da znaš, ovu godinu dok si bio vani, dodao je naposljetku brat Jakov, u zoru, kraj vatre, koja je bacala svetlost na naša radosna lica

VERNOST I GREH

znam da kopnite za ocem, rekla je majka naveče Uskrsa, preklinjem te, Jakove, ti si otresit, kad vam se prvi put javi u snu reci mu da ga više ne varam i da ću mu večno biti verna — nadi načina da ga ubediš, odloži barem jednom to proketo oružje, pokajte se, pokajte se za mene i videćete, samo stupite preda nj zrelo, bićemo spašeni, smrt prestaje kad se otkloni njen uzrok

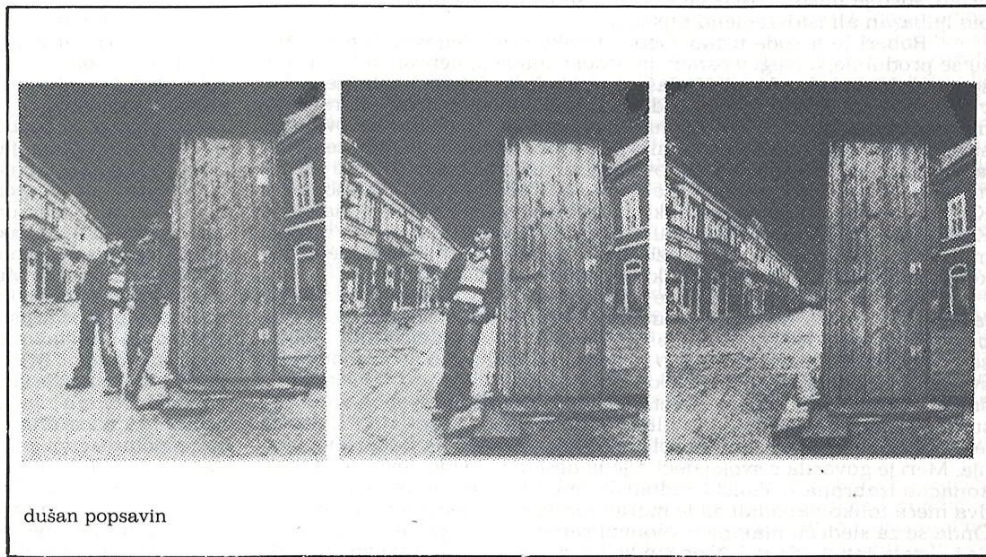
zrelo? — majku je, očito, još onda od ludila delilo jedino čudo: nesrećni zbog toga povukli smo se u sobu, gde je Herta dojila bebu, znajući da, na drugoj strani, oca sa smrću samo čudo spaja, inače bi ustao, uskoćio u čizme, latio se poklinčene hodilje i natukao šešir, tvrdo re-

čini što si naumio, začulo se posle kratke pauze, a kad je on provukao jezik između usana — oću koliko mogu — i čučnuo, nesmotreno pustivši da mu gaće, a s njima i nerazdvojni drugar TT kalibra 9 mm, splasnu u nogavice, pri čemu se TT otkočio (stric je bio navikao na stari poslušni kolač dok mu ga šef UDB-e Četković nije zaplenio na jednoj svadbi), usledilo je ono najgore:

Dukašu, do ovoga časa imao sam te za čestita, mislio sam da se može čoveka ubiti pred tobom, ali sada otkrivam tvoje pravo lice, gde ti je snaga volje, gde čoveštvo, tresao se zahod od vanprirodnog glasa, odreo sam ti ruke, ostavio na savest oba sinovca, kamo sreće da nisam, jedan je slepo zaljubljen u bludnicu koju mu je drugi kupio, a ti se naslađuješ gledajući ih nagnute nad propašću, radi toga si im i pozajmio pare, poverio sam ti snahu posle bratovljeve smrti, držeći te za časna i čista, a ti, pogledaj se, sažeži te pošast i šizma, bludniče!

utom je zagrmelo i metak iz ruskog tetejca prošio je klozetsku šolju

kao obučena u vlastitu krv, majka je izletela u crvenoj noćnoj haljini, napolju se jedva vide-

šen da odstojanje, makoliko bilo, prevale peške, banuo bi u cik zore kraj postelje — salo tajnog ljubavnika bije o majčina leđa a on pili li pili dub sebi u uho — i doviknuo strašnim glasom: koji si, ti koji si živ!

to bi najpre otac, učinio kada bi mogao, ali kako stvari zbilja, stoje, čemu se nadamo i šta nam se sprema, kome smo pri srcu a kome nismo, ko ležē u potaji s našom majkom, Jakov je vratio stricu pare, a on je, pošto je svuda razglasio kako je pročitao na hiljadarkama da su pokradene, hteo da nas osramoti, tvrdnjama da nas je opskrbila moja žena, koja je navodno deo zaradila prodajući svoje telo, a deo pokrala očuhu, Nemcu, ostavila ga bez dinara provizije, tako je stric hteo da nam ukalja obraz tvrdnjama da je poreklo vraćenog novca u Hertinoj časti, što je Jakova razbesnelo, pre svega način na koji je ucvelio njegovu snahu, začepio mu je usta cevlju kalašnjikova, i dobro je prošao stric Duka, smirio se, ali je zato majka stala da nas kinji, i ne samo nas, uzima u usta celu rodbinu, osim strica, ne skida s čela hladne obloge, kriv joj je ceo svet

a ja, o čemu ja sanjam, da se selim sa svojom malom porodicom u svet, sinčiću će uskoro godina, treba mu dati hleba, Herta hoće drugo dete

GOSPOD KUŠA STRICA DUKU

stricu je opalio revolver na velikoj nuždi u zahodu — saznali smo da svako veče uz majku ne ležē niko drugi do on

evo kako se to desilo: dok je drešio gaće, začuo se glas — šta ćeš to? — i on je podigao glavu, ali čula nisam bila u stanju da pruže jedan jedini vajni dokaz o postojanju supstancije ili pak duha koji bi preuzeo odgovornost za prepad

zapovedajte, Gospodaru! — prevaleo je stric frazu i ukurvio se

lo, čuperak joj je vijorio oko glave, kolena klecala, briznula je u plač, Jakove, sine, kamo ste se deli, Gospod kuša strica Duku a od vas ni traga!

KNJIŽEVNOST, ŽIVOT

otkako je masovno doušništvo postalo uslov bez kojeg se ne može realizam je, potisnut zastrašujućom imaginacijom države, izgubio i ono malo vlasti u prozi, i kakva sad korist što pesništvom upravljaju demoni, ako je dramaturgija potčinjena nepredvidljivoj čudi svetine! nisam isposnik da smišljam razloge za sazaljenje nad samim sobom, ni predsednik mesne zajednice da ih ne vidim, ipak će nova proza biti rezonanta vere, već koketira sa izlazom kojeg nema, što je najbolji znak, ali ja se još ne dajem na posao, nije čas, tema (ljubav sa privukom patnje) ima doduše visoku nosivost, ali sredstva su još uvek samo ostaci preživljenih sredstava za proizvodnju, motivi igraju sa mnom žmurke, sintaksa šepa. . . utoliko majka umire, u mukama, sahranjujemo je u raskodnu grobnicu na koju pada mesečina raskomadana senkom kestena, i prilazemo najpre skromnu sumu mesnom klosteru, za pokoj duše device Ozane, te s početka maja parusiju, spominjući se milosti Sv. Gospe, u junu hapse Jakova, denuncirao ga drug iz pivnice, vascelog u modricama Četković ga baca u čorku, pošto je bez uspeha isterivao pravdu najpre parčetom čokolade, pa cigaretom i konjakom, na kraju pendrekom; meni se srce steže od bola, odlučujem da prekinem nepodnošljivost jednog života koji je za nama, Herta (opet je trudna) mi kupuje voznu kartu, krajem jula već sam u vojsci, graničar, imam i pse, razvodnik straže je neki Manojlović, Kragujevcianin, prgav i opasan tip ali se, začudo, slažemo

(nastaviće se)